

65. Ljubljana Festival (2017)

Uvod

Ljubljana Festival je največji, najstarejši in eden najpomembnejših festivalov tako v Sloveniji kot širši regiji. Skozi več kot 60-letno zgodovino je postal nepogrešljiv del ponudbe poletne Ljubljane; za mnoge njene meščane pa tudi redne obiskovalce in obiskovalke iz drugih krajev Slovenije ter bližnjih in daljnih držav je postal način preživljanja poletnih počitnic. S svojim barvitim kozmopolitskim duhom pripomore k energičnosti slovenske prestolnice, ki velja za eno najbolj živahnih mest v Evropi. Cilj Ljubljana Festivala je bil že od ustanovitve (1952) skrbno izbran program z izjemnimi umetniki in umetniškimi produkcijami z vsega sveta, katerih vodilo so odličnost, kreativnost in želja občinstvu omogočiti najboljšo umetniško izkušnjo. Ljubljana Festival je sčasoma postal tudi pomembna referenca za nastopajoče; nekateri se radi vedno znova vračajo. Za svoje zasluge za predstavljanje domače in tuje umetniške dejavnosti je festival pred leti prejel tudi častni znak svobode Republike Slovenije, najvišje priznanje predsednika države. V 65-letni zgodovini so se na ljubljanskem poletnem festivalu zvrstila mnoga mednarodno prepoznavna imena kot na primer orkestri oz. operna gledališča: Dunajski filharmoniki, Izraelska filharmonija, Orkester Mariinskega gledališča iz Sankt Peterburga, Münchenski filharmoniki, Newyorška

filharmonija, Filharmonični orkester milanske La Scale, Akademski državni Bolšoj teater iz Rusije, Kraljevi filharmonični orkester iz Londona, Orkester Maggio Musicale Fiorentino, Kitajski filharmonični orkester Hangdžov, Gewandhaus Orkester Leipzig, baletni ansambli: Bėjart Ballet iz Lozane, Akademski državni balet Borisa Eifmana iz Sankt Peterburga, baletni ansambel gledališča Teatro alla Scala, balet Bolšoj, Wiener Staatsballett. Dirigenti so bili: Valerij Gergijev, sir Simon Rattle, Lorin Maazel, Daniel Harding, Zubin Mehta, Ennio Morricone, Riccardo Muti, Mstislav Rostropovič, En Shao, Krzysztof Pen-

Slika 1 | Darko Brlek, direktor in umetniški vodja Festivala Ljubljana. Foto: Miha Fras.

Slika 2 | Richard Wagner, scena iz opere *Somrak bogov*. Foto: Valentin Baranovski, Mariińsko gledališče, St. Peterburg.

derecki, Fuat Mansurov, Michael Nyman, Vladimir Aškenazi, Ivan Repušić, Riccardo Chailly; solisti (glasbeniki): Jurij Bašmet, Denis Macujev, Yehudi Menuhin, Julian Rachlin, Vadim Repin, Aleksander Rudin, Ramin Bahrami, Ning Feng, Miša Majski, Gautier Capuçon, Stefan Milenković, Vinko Globokar, Dubravka Tomšić Srebotnjak, Mojca Zlobko, Miloš Karadaglić, 2 Cellos; solisti (pevci): Paata Burchuladze, José Cura, Jose Carreras, Dmitri Hvorostovsky, Inva Mula, Leo Nucci, Ramón Vargas, Joseph Calleja, José Alberto, Bernarda Fink, Marjana Lipovšek idr. (<http://www.ljubljanafestival.si/ljubljana-festival/predstavitev/>). Brez dvoma gre v tem zgodovinskem pogledu za vrhunski poletni festival, ki je že dolga leta povsem enakovrsten član Evropske zveze festivalov. Pred tem so ga dolga desetletja zaznamovala jugoslovanski baletni in operni bienale, v Ljubljani pa se mu je zadnji dve desetletji pridružil povsem drugače koncipirani in morda celo »konkurenčni« Imago/Podoba Slovenije.

Tako je bilo v Ljubljani vseh več kot 60 let in tako je bilo tudi lani (2017). Tokratno jubilejno festivalsko poletje je bilo nedvomno nepozabno, žanrsko raznovrstno in nadvse uspešno. Za to so zaslužni veliki tuji in domači umetniki svetovnega kova. Kot vrhunec se bomo zagotovo spominjali gostovanja Kitajske nacionalne operne hiše iz Pekinga z *Madama Butterfly*, gledališkega in filmskega igralca Johna Malkovicha, argentinske pianistke Marthe Argerich, mezzosopranistke Eline Garanča, katalonske skupine La Fura dels Baus z uprizoritvijo Orffove *Carmine Burane* in številnih drugih. V dobrih dveh mesecih se je zvrstilo več kot 78 prireditev, ogledalo pa si jih je dobrih 57.000 domačih in tujih obiskovalcev. Na njih je sodelovalo okoli 4200 umetnikov iz več kot 30 držav. Ljubljana Festival je v

letu 2017 že drugič potekal tudi na turističnih ladjicah, ki so ob nastopih študentov Akademije za glasbo in Konservatorija za glasbo in balet v Ljubljani omogočale edinstven ogled mesta in prav posebno izkušnjo. Pestremu naboru festivalskih prizorišč sta se pridružila tudi SNG Opera in balet Ljubljana ter Grand hotel Union. 65. Ljubljana Festival se je uradno končal 31. avgusta z izvedbama zadnjega dela tetralogije *Nibelungov prstan* Richarda Wagnerja *Siegfried* in *Somrak bogov*, in sklepnim koncertom festivala. Monumentalno glasbeno dramo je izvedel ansambel Mariińskega gledališča iz Sankt Peterburga pod taktirko karizmatičnega Valerija Gergijeva. Orkester Mariińskega gledališča, vnovič pod Gergijevim vodstvom, je ob boku uzbekistanskega pianista Behzoda Abduraimova slavnostno sklenil 65. Ljubljana Festival. Za vsa osebna (individualna in kolektivna) prizadevanja ter za dolgoletna gostovanja pa je prav odlični Gergijev prejel srebrni red za zasluge predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja (31. avg. 2017).

Obračun poletja

Minulo festivalsko poletje je bilo pestro, vroče in uspešno. V dobrih dveh mesecih se je zvrstilo več kot 78 prireditev, ki si jih je ogledalo več kot 57.000 domačin in tujih obiskovalcev. Zapomnili pa si ga bomo tudi po uspešni izvedbi vseh napovedanih prireditev. Kljub uničeni strehi poletnega gledališča Križank in muhastemu vremenu so predstavili le dve prireditvi, obe uspešno. O končnih številkah bodo lahko govorili ob koncu tega leta, okvirne pa kažejo, da je proračun za program prireditev 65. Ljubljana Festivala ocenjen na 2,800.000 evrov. Mestna občina Ljubljana, ki pokriva tudi plače zaposlenih in nekatere materialne stroške, je za program 65. Ljubljana Festi-

vala in druge prireditve v organizaciji Festivala Ljubljana v letu 2017 prispevala 833.233 evrov. Ocena prilivov sponzorjev in donatorjev je 880.000 evrov, ocena inkasa od prodanih vstopnic (skupaj s koproducenti) pa 730.000 evrov.

Rekordi in posebnosti

Ljubljana Festival je v tistem poletju poskrbel tudi za nekaj edinstvenih doživetij, kot so zapisali v nekaterih medijih. Nedvomno je treba omeniti, da je največ novinarjev in snemalnih ekip obiskalo otvoritveni dogodek, *scensko kantato* Carla Orffa *Carmina Burana* v izvedbi izjemne katalonske skupine La Fura dels Baus. V tej sezoni so lahko ponovno prisluhli koncertu opernih arij v izvedbi svetovne dive Eline Garanča, najstarejšega simfoničnega orkestra v ruski deželi, Orkestra Sanktpeterburške filharmonije, bravurozni pianistki Marthi Argerich, violinskima virtuozoma Robyju Lakatosu in Dimitriju Sitkoveckemu, francoskemu akordeonistu Richardu Gallianu, večeru z filmskim in gledališkim igralcem Johnom Malkovichem, štirim izjemnim pevskim solistom iz dveh svetovnih središč muzikala, iz londonskega West Enda in newyorškega Broadwaya, ansamblu in orkestru Mariinskega gledališča iz Sankt Peterburga pod taktirko Valerija Gergijeva ter številnim drugim izjemnim umetnikom. Nastopil je tudi priznani italijanski čembalist in pianist Gian Maria Bonino, ki je igral na fortepiano iz leta 1803 anonimnega izdelovalca in tudi na fortepiano iz Schumannovega časa; izdelan je bil leta 1845 v delavnici Johna Broadwooda. Ta koncertni klavir s serijsko številko 16504 ima pomembno vlogo v zgodovini, saj je nanj igral Frédéric Chopin osebno, ko je bival v Londonu. S koncertom Poletna noč so praznovali 80-letnico rojstva Jožeta Privška (1937–1998), Vlado Kreslin pa je z gosti praznoval šestindvajsetletnico svojih koncertov na Ljubljana Festivalu v Križankah. Dirigent Valerij Gergijev je prejemnik visokega slovenskega državnega odlikovanja za več kot dvajsetletno gostovanje in plemenitenje našega kulturnega prostora.

Organizirali so še nekaj predstavitev v tujini: na generalnem konzulatu Republike Slovenije v Celovcu z generalnim konzulom Milanom Predanom in Janom Ciglencečkim, direktorjem predstavništva Slovenske turistične organizacije na Dunaju, v Mestni hiši v Gradcu z mestnim svetnikom za umetnost in kulturo dr. Günterjem Rieglerjem ter mestnim svetnikom, podpredsednikom Sveta Festivala Ljubljana in predsednikom Komisije za mednarodne odnose Mestnega sveta Ljubljana, Antonom Colaričem, v Trstu z Oscarjem Cecchijem, v galeriji Maks v Štanjelu, kamor so se iz Ljubljane pripeljali s festivalskim vlakom v sodelovanju s Slovenskimi železnicami, z županom občine Komen Markom Bandellijem in direktorjem Potniškega prometa (SŽ) Boštjanom Korenom, v Zagrebu z ravnateljem gledališča Komedija Krešimirjem Batiničem, z baritonistom Đanijem Stipaničevim in sopranistko Sandro Bagarić, v dvorani Andromeda v Austria Trend Hotelu z Johnom

Malkovichem, v Viteški dvorani v Križankah, na Pergoli in Peklenskem dvorišču s preostalimi (po)ustvarjalci in izvajalci dogodkov.

Zanimivosti

Veseli pa so tudi izjemnega medijskega odmeva – za prireditve 65. Ljubljana Festivala se je akreditiralo več kot 765 novinarjev, fotografov in snemalcev, med 1. apr. in 28. avg. so pripravili več kot 1861 prispevkov. Začetke prireditev in novinarske konference so letos prenašali v živo na spletni strani Prenosov v živo, na Youtubu in FB-profilu Festivala Ljubljana, novost pa je tudi Instagram profil Festivala Ljubljana. Kot zanimivost je festival letos poudaril praznovanje oz. obhajanje kar nekaj obletnic. Med drugim je minilo 20 let od ustanovitve mednarodne likovne kolonije, Festival Ljubljana je slavil jubilejnih 65 let, 25 let je minilo od začetka vodenja direktorja in umetniškega vodje Festivala Ljubljana Darka Brleka (od l. 2005 → tudi predsednik Evropskega združenja festivalov), 20 let je od prvega nastopa maestra Valerija Gergijeva v Sloveniji, odprli so razstavo *Hommage* Negovanu Nemcu, na kateri so ovekovečili kiparjevih 30 let ustvarjanja in priredili koncert ob 15-letnici delovanja Ansambla za sodobno glasbo MD7. Poklonili so se tudi lani nenadno preminulemu gledališkemu režiserju Tomažu Pandurju z *monodramo Brezmadežna*, krstno pa so bili uprizorjeni: *opereta Kneginja čardaša* skladatelja Imreja Kalmana v koprodukciji z zagrebškim gledališčem Komedija, komorna *opera Svatba* skladateljice Ane Sokolović v koprodukciji s Festivalom Aix-en-Provence, novi slovenski *muzikal Vesna*, prirejen po istoimenski prvi slovenski filmski romantični komediji Mateja Bora, ter preostala dela tetralogije *Nibelungov prstan* Richarda Wagnerja (*Siegfried* in *Somrak bogov*). Mariinsko gledališče iz Sankt Peterburga je prva dela tetralogije (*Rensko zlato* in *Valkira*) premierno izvedlo že na Festivalu Ljubljana sep. 2013, letos pa so z drugima dvema deloma (*Siegfried* in *Somrak bogov*) sklenili pri nas prvič povedano zgodbo Wagnerjeve tetralogije in s tem postavili pomemben mejnik v slovenski glasbeni kulturi.

Slika 3 | Dirigent Valerij Gergijev. Foto: Valentin Baranovsky, Mariinsko gledališče, St. Peterburg.

Slika 4 | Ansambel Mariinskega gledališča iz Sankt Peterburga. Foto: Valentin Baranovsky.

Tetralogija *Nibelungov prstan*

Do konca 65. *Ljubljana Festivala* 31. avg. sta bila torej na sporedu še dva izjemna dogodka; prvič na Slovenskem je bil na oder postavljen zadnji del monumentalne tetralogije *Nibelungov prstan*, glasbena drama *Somrak bogov* nemškega opernega revolucionarja Richarda Wagnerja. Oživil je ideal enotnosti glasbe in drame, povzdignil pomen vizualne podobe odrske uprizoritve in režijo predstav, periodično glasbeno gradnjo je zamenjal z glasbeno prozo, ki raste iz sosledja in mreže vodilnih motivov v večno melodijo. Vrhunec Wagnerjevega opusa je prav *Nibelungov prstan* – cikel štirih glasbenih dram: *Rensko zlato*, *Valkira*, *Siegfried* in *Somrak bogov*. Njegova operna dela so celostne umetnine, ki zahtevajo scensko kompleksnost, izjemne pevske sposobnosti protagonistov in ogromno izvajalsko glasbeno telo, zato je izvedba Wagnerjevih del v domeni vrhunskih opernih ansamblov ter razkošne uprizoritvene kapacitete.

Med vodilnimi v svetu je nedvomno ansambel Mariinskega gledališča iz Sankt Peterburga, ki od leta 1988 deluje pod taktirko slovitega dirigenta in glasbenega vodje Valerija Gergijeva ter od leta 1996 umetniškega in generalnega direktorja. Mariinsko gledališče je s prizadevanji Gergijeva oživilo Wagnerjeve opere. Leta 1997 je na oder prišel *Parsifal*, ki pred tem v Rusiji ni bil uprizorjen več kot 80 let, *Lohengrin* je bil obujen v letu 1999 in do leta 2003 je bila v celoti uprizorjena tudi veličastna operna tetralogija *Nibelungov prstan*. To je bilo prvič po skoraj sto letih, da je bila v Rusiji uprizorjena celotna tetralogija in tudi prva produkcija v Rusiji, ki je bila uprizorjena v izvirni nemščini. Repertoar gledališča vključuje tudi postavitve Wagnerje-

vih oper *Tristan in Izolda* (2005) in *Večni mornar* (1998, 2008). Med odmori in po dogodkih je v prvem preddverju Cankarjevega doma potekala prodaja knjige *Richard Wagner* Martina Gregorja Dellina v prevodu univ. prof. dr. Simona Širce. Simon Širca (1969) je redni profesor za fiziko na Fakulteti za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani, kjer je doktoriral. Kot ljubitelj klasične glasbe in opere se posveča tudi popularizaciji del Richarda Wagnerja. V želji, da bi Slovenci (znova) spoznali veličino tega neprimerljivega ustvarjalca, je ob 200-letnici skladateljevega rojstva prevedel njegovo temeljno umetnostnoteorsko delo *Opera in drama*, dve leti kasneje *Spise o Wagnerju* (George B. Shaw, Thomas Mann, Theodor W. Adorno), pred kratkim pa je izšel še njegov prevod skladateljevega življenjepisa izpod peresa nemškega avtorja Martina Gregorja Dellina. Knjiga *Richard Wagner. Njegovo življenje. Njegovo delo. Njegovo stoletje* nam ne ponuja zgolj podrobnega vpogleda v skladateljev ustvarjalni in miselni svet, temveč pred nas razprostira edinstveno panoramo 19. stol. in njegovega družbenopolitičnega in intelektualnega vzdušja. S svojim živahnim in privlačnim slogom pa tudi z marsikaterim izvirnim spoznanjem, ki bi utegnili presenetiti celo strokovnjake, se Dellinova biografija uvršča med temeljna dela o življenju Richarda Wagnerja.

Na rob obema letošnjima (2017) Wagnerjevima operama pa še tistima dvema (izpred štirih let nazaj, 2013) lahko rečemo, saj sta se več kot spogledovali s slovitimi bayreuthskimi predstavami, ki v svetu nekako veljajo za standard izvedbe Wagnerjevih oper. Poleg tega pa je šlo v Ljubljani z gostovanji celotnega ansambla Mariinskega gledališča za gostovalne predstave, česar si tudi mnogo večja in uglednejša tovrstna svetovna operna gle-

dališča, vsaj takrat, ko gre za Wagnerjev repertoar, nikakor ne privoščijo. Vse to šteje in daje dodano vrednost tako programskemu konceptu *festivala* kot izvajalcem, saj so po vseh svetovnih kriterijih peli in igrali Wagnerjeve *opere* v izvirni nemščini; trud, ki se je očitno več kot izplačal. Če že ne drugega, se je *Ljubljana Festival* vsaj s tem programskim in izvedbenim fragmentom (tudi sam kot član Evropskega združenja festivalov) vsaj približal, če že ne postavil ob bok obema največjima in najbogatejšima evropskima glasbenima festivaloma, takoj za *Slavnostnimi igrani* v Salzburgu in Bregenzu; oboje seveda v sosednji Avstriji. Ob tem pa so vsi trije neslovenski in »konkurenčni« najuglednejši evropski poletni glasbeni festivali večinoma krajši in eni ali drugi tudi z veliko bolj specifičnim sporedom, razen salzburškega, ki je zaradi pridruženega Binkoštnega festivala edini, ki je daljši od Ljubljana Festivala: Bayreuther Festspiele/Slavnostne igre v Bayreuthu (1876 →; komaj kaj več kot mesec dni trajanja, od 25. jul. do 28. avg.), Salzburger Festspiele/Salzburške slavnostne igre (1920 →; maj; jul.-avg.), Bregenzer Festspiele/Slavnostne igre v Bregenzu (operni festival; 1945 →; en mesec) in potem še Ljubljana (1951 →; dva meseca); seveda ob mnogo manjših (državnih, deželnih in mestnih finančnih sredstvih) in ob mnogo nižjih cenah vstopnic.

Najstarejši ruski glasbeni ansambel

Orkester Mariinskega gledališča je eden najstarejših glasbenih ansamblov v Rusiji. Imel je čas krstiti številne *opere* in *balete* Čajkovskega, Glinke, Musorgskega, Rimskega-Korsakova, Šostakoviča, Hačaturjana, Asafjeva idr. Od leta 1988 deluje pod glasbenim vodstvom Valerija Gergijeva, ki je znatno razširil repertoar, tako da danes med drugim obsega vse *simfonije* velikih simfonikov, kot so to Beethoven, Brahms, Mahler, Prokofjev, Sibelius, Šostakovič idr. Kariera maestra Gergijeva, enega najbolj karizmatičnih dirigentov današnjega časa, je vezana na najuglednejše orkestrske in operne institucije, kjer redno gostuje; 1995–2008 je bil šef dirigent Rotterdamske filharmonije in ostaja njen častni dirigent, v letih 2007–2015 je bil šef dirigent Londonskega simfoničnega orkestra, od jeseni 2015 pa vodi Münchenske filharmonike. Za sklepni večer festivala se je imenitni glasbeni zasedbi pridružilo vse bolj uveljavljeno pianistično ime Behzod Abduraimov iz Uzbekistana.

Obetavna prihodnost

65. Ljubljana Festival so tudi tokrat končali s še večjo delovno vnemo in prepričanostjo, da so tudi letos izpolnili pričakovanja ter navdušili veliko novih obiskovalcev. O uspešnosti priča predvsem dejstvo, da se festival lahko pohvali z vsako leto skrbno izbranim programom, prvovrstnimi izvedbami izjemnih svetovnih (po)ustvarjalcev in cenovno dostopnostjo širšemu krogu občinstva. Tudi zato je razprodan in privablja obiskovalce tudi iz sosednjih držav. K temu vsekakor pripomorejo številne ugodnosti; med drugim paketi vstopnic za več prireditev hkrati in tudi 40-odstotni popust pri njihovem nakupu za vso šolajočo se mladino, s čimer so pripomogli k večji kulturni ozaveščenosti mlajše generacije. Vsekakor niso pozabili na zvestobo naših sponzorjev ter podporo Mestne občine Ljubljana in njenega župana Zorana Jankovića, ki jim zagotavljajo vložek v še boljši program. V tem duhu že pripravljajo program za prihajajoči 66. Ljubljana Festival.

Slika 5 | Koncert ansambla za sodobno glasbo MD7 ob 15. letnici. Foto: Arhiv Festival Ljubljana.